

Pregledni rad

UDK 32.01

32:1

Primljeno: 5. listopada 2010.

Kriza identiteta političke teorije

ENES KULENOVIĆ*

Sažetak

Suvremena politička teorija suočena je s krizom identiteta. Shvaćena isključivo kao grana intelektualne povijesti čija je primarna zadaća komentirati, interpretirati i reinterpretirati klasične i suvremene tekstove odabranih političkih mislilaca, politička teorija prestaje biti politički relevantnom granom političke znanosti. Članak prikazuje na koji je način ta kriza bila identificirana i koji su njezini glavni uzroci, te pokušava odgovoriti na pitanje kako ona može biti prevladana.

Cljučne riječi: politička teorija, politička filozofija, intelektualna povijest, metodološki pluralizam

Preludij

Niccolò Machiavelli izuzetno je cijenio Giovannija de' Medicija, *capitana* disciplinirane i sposobne plaćeničke skupine koja je zbog svojih crnih oklopa i crnih zastava nosila naziv *Bande Nere*. Autoru *Vladara* izgledalo je kao da je mladi de' Medici sišao sa stranica njegove knjige i da ispunjava sve zahtjeve vrsnoga vladara. Sam de' Medici, nakon što je pročitao Machiavellijevo *Umijeće ratovanja*, bio je puno manje impresioniran tajnikom Druge kancelarije firentinske republike. Prilikom njihova prvog susreta de' Medici je izazvao Machiavellija da, slijedeći vlastite savjete koje je iznio u *Umijeću ratovanja*, postroji 3000 pripadnika *Bande Nere* na glavnome trgu gradića Marignana. Machiavelli vjerojatno ne bi prihvatio izazov da je znao što će uslijediti: dva ponižavajuća sata kaosa u kojima su se elitni plaćenici, pokušavajući slijediti Machiavellijeve naredbe, sudarali i padali jedni preko drugih. Agonija je milostivo prekinuta kada je Giovanni de' Medici nazad preuzeo komandu i postrojio svoje vojnike u samo nekoliko minuta. Mladi kapetan kasnije će zapi-

* Enes Kulenović, docent na Odsjeku za političku i socijalnu teoriju Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

sati: “između mene i Niccolò Machiavellija postoji razlika: Niccolò je znao dobro pisati o stvarima, ali ja sam ih znao ostvariti” (Ross, 2007: 222). Ta rečenica i kiseli Machiavellijev smiješak dok stoji na balkonu iznad *piazze* Marignano i bezuspješno pokušava postrojiti pripadnike *Bande Nere* mogu nam poslužiti kao početna točka i lajtmotiv za raspravu o krizi političke filozofije.¹

Glasnici krize

“Prestiž koji uživa politička filozofija danas veoma je visok”,² ustvrdio je Michael Walzer u svom eseju “Philosophy and Democracy” objavljenom 1981. (Walzer, 2007 [1981]: 1). No desetljeće kasnije trijumfalno raspoloženje među političkim filozofima počelo je splasnjavati. U recenziji zbornika *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, u kojem su objavljeni članci nekih od najistaknutijih političkih teoretičara današnjice, John Gray obrušio se na nevoljkost urednika i autora toga zbornika da se ozbiljno pozabave političkim fenomenima koji određuju svijet u kojem živimo, povukavši paralelu s Borgesovom pričom o prvoj enciklopediji Tlōna, fiktivnoga svijeta u kojem postoje jedino ideje i misaoni procesi. Indikativnom smatra odluku urednikā da se u zbornik ne uvrste rasprave o nacionalizmu, teizmu i fašizmu, te njihovo objašnjenje kako se ne radi o dovoljno utjecajnim ili koherentnim političkim ideologijama da bi zaslužile pažnju suvremenih političkih teoretičara. Činjenica da se određene ideologije – poput teizma ili nacionalizma kao “moguće najsnažnijeg političkoga fenomena u suvremenome svijetu” (Gray, 1995: 13) – nalaze na marginama interesa zapadne akademske zajednice ne govori nam ništa o relevantnosti ili koherentnosti tih ideologija, ali otkriva puno o nedostacima političke teorije danas. “Urednička metodologija” *Companiona*, pojašnjava Gray, “tlonistička je metodologija prema kojoj jedino stvarno jest ono što je u određenom vremenu dio akademskoga diskursa” (*ibidem*). No glavna oštrica Grayeve kritike nije usmjerena prema urednicima *Companiona*, za koji Gray smatra da dobro odražava stanje političke filozofije danas, već prema samom stanju discipline. Većina političkih teoretičara – barem unutar dominantne anglo-američke tradicije³ – kao

¹ U ovom se članku politička teorija i politička filozofija upotrebljavaju kao istoznačni pojmovi. Premda postoje snažni argumenti (primjerice, kod Hanne Arendt ili Lea Straussa) zašto se ne referirati na normativnu političku teoriju i političku filozofiju kao sinonime, priklanjam se snažnim argumentima (primjerice, kod Isaiaha Berlina ili Paula Kellyja) zašto je to opravdano. Rasprava između te dvije pozicije, iako zanimljiva i važna, prelazi okvire ovoga teksta.

² U nastavku stoji: “Ona privlači pažnju ekonomista i pravnika, dviju akademskih skupina najbliže povezanih s formiranjem javnih politika... Također privlači pažnju političkih vođa, birokrata i sudaca, posebice sudaca, s novom i radikalnom snagom” (Walzer, 2007: 1).

³ Članak se, uz nekoliko odmakā, bavi problemom krize političke teorije unutar anglo-američke tradicije s obzirom na to da se, prema mojem uvidu, rasprava o mogućoj krizi primarno i vodila unutar te tradicije.

glavni predmet svoga bavljenja vidi tekstove drugih političkih teoretičara. Time politička filozofija postaje “ništa više od hermetičke aktivnosti čiji su proizvod samoreferirajući tekstovi u kojem se svijet spominje samo u neprimjetnim fusnotama koje nas navode na krivi trag” (*ibidem*, 17).

Dvije godine kasnije Jeffrey Isaac objavit će članak u časopisu *Political Theory* u kojem optužuje američke političke teoretičare da su na najvažniji politički događaj našega doba – revolucije 1989. i propast Sovjetskoga Saveza – odgovorili “zaglušnom tišinom” (Isaac, 1995a: 637).⁴ Odbacujući moguća opravdanja političkih filozofa što su ignorirali tako važan događaj, Isaac dolazi do sličnoga zaključka kao i Gray: “prevelik broj političkih teoretičara govori samo jedni drugima” (*ibidem*, 642) i posvećuje začuđujuće malo vremena raspravama o važnim političkim fenomenima današnjice. Obrušavajući se na neke od vodećih suvremenih političkih teoretičara, poput Freda Dallmayra i Williama Connollyja, on tvrdi kako je kod tih autora jasno vidljiv pristup prema kojem “umjesto da teorija služi kao konceptualni mehanizam za suočavanje sa stvarnim političkim fenomenima, ti fenomeni služe za davanje primjera u pojašnjavanju apstraktnih teorijskih konstrukta” (*ibidem*, 645). Isaac smatra da takav pristup vodi u slijepu ulicu intelektualne opskurnosti i političke irelevantnosti. Nasuprot tome, on zagovara shvaćanje prema kojem “stvarni politički problemi ne bi trebali biti izlika za akademsko istraživanje drugih stvari, već bi sami trebali biti gorivo naših istraživanja” (*ibidem*, 646). Njegova kritika nije usmjerena k tome da nametne jedinstveni metodološki okvir ili univerzalni cilj kojem svi politički teoretičari trebaju težiti, već teži vraćanju problemski orijentirane političke teorije s margina discipline u njeno središte. U odgovoru kritičarima Isaac dodatno pojašnjava tu tezu tvrdnjom kako bi bilo nesmotreno i pogrešno pretvarati se da postoji “‘bitak’ političke teorije” i samo jedan pravi put kojim politički teoretičari moraju kročiti, no to ne znači da je njegova ocjena kako u prakticiranju discipline “postoji previše uskogrudnosti i opskurnosti, a premalo pokušaja da se rasvijetle gorući politički problemi” promašena (Isaac, 1995b: 683).

U istome broju časopisa, u svojim komentarima Isaacova članka, Elisabeth Kiss i Seyla Benhabib složit će se s njegovom dijagnozom. Osim zaglušne tišine

⁴ Isaac nudi statistički dokaz za svoju tvrdnju: analizirajući tekstove objavljene u vodećim američkim znanstvenim časopisima za političku znanost i političku teoriju poput *Political Theory*, *Polity*, *The American Political Science Review* i *Philosophy and Public Affairs*, zaključuje kako su “u razdoblju od četiri godine nakon revolucije 1989. politički teoretičari objavili 384 članka, od kojih se samo 2 – otprilike 1,5% – bave dramatičnim događajima današnjice od ogromne važnosti” (Isaac, 1995a: 637). U svom komentaru Isaacova članka Kirstie McClure upozorava na moguću metodološku propust, s obzirom na to da a) politički teoretičari objavljuju velik broj članaka u publikacijama na koje se Isaac ne referira i b) da politički teoretičari, posebno kada se radi o analizi gorućih političkih tema, objavljuju članke ne samo u znanstvenim časopisima već i u stručnim publikacijama, tjednicima i dnevnim novinama (McClure, 1995).

koja prevladava u političkoj teoriji kada je riječ o revoluciji 1989, Kiss vidi jednaku nezainteresiranost i za problem demokratske tranzicije u Južnoj Africi, rastućih tenzija u multietničkim zajednicama, zaštite okoliša, globalne izbjegličke krize i izazova koje imigracija predstavlja za tradicionalna shvaćanja suvereniteta i građanstva, odnosa Crkve i države, te za problem rastuće socijalne nejednakosti u razvijenim zapadnim demokracijama (Kiss, 1995). Njezin je zaključak kako “većina nas [političkih teoretičara], većinu vremena, nije voljna da se uhvati u koštac s kompleksnošću političke stvarnosti, te preferiramo pisanje komentara na komentare. Ta naša nevoljnost osiromašuje političku teoriju” (*ibidem*, 664). Za Benhabib politička se teorija “ne može prakticirati u vakuumu”, a akademska zaziranja od prljavštine političkoga svijeta “dubinski utječu na naš diskurs, istraživanje i refleksiju, te nas tjeraju, ako ne uvijek, onda veoma često, u novu vrstu tekstualne skolastike” (Benhabib, 1995: 680).

Broj časopisa *Political Theory* objavljen 2002. tematski je bio posvećen ocjeni stanja discipline. U članku objavljenom u tome broju Ian Shapiro ponovit će Grayeve i Isaacove optužbe. Nadovezujući se na svoju raniju studiju, u kojoj je upozorio kako velik broj empirijskih studija u političkoj znanosti stavlja metodologiju ispred samog predmeta istraživanja (Green and Shapiro, 1994), Shapiro usmjeruje svoju kritiku prema političkim teoretičarima, za koje tvrdi da su zaokupljeni raspravama o teorijskim modelima, ali su puno manje zainteresirani za propitivanje praktične korisnosti tih modela. Razdvojivši normativnu od empirijske političke teorije, politički filozofi “proglasili su monopol” nad njezinom normativnom stranom i prepuštali bavljenje “pozitivnom” političkom teorijom drugim politolozima (Shapiro, 2004: 193). Time je nastala “normativna teorija koja više nije informirana, na način na koji su veliki teoretičari u tradiciji uzimali zdravo za gotovo da politička teorija mora biti informirana empirijskim spoznajama u politici” (*ibidem*, 193-194).⁵

Glasnicima krize pridružuje se i Raymond Geuss u svojoj knjizi *Philosophy and Real Politics* iz 2008, u kojoj se obrušio na razumijevanje političke filozofije kao grane primijenjene etike – karakteristično za suvremenu analitičku tradiciju – čija je primarna zadaća konstrukcija “idealne teorije”. Nasuprot tome prevladavajućem trendu u disciplini, Geuss predlaže “realističku političku filozofiju” koja počiva na nekoliko premisa: 1) temeljno pitanje ne treba biti kako politički akteri, kao racionalni subjekti, trebaju djelovati, već kako uistinu djeluju, 2) politička filozofija treba primarno biti zaokupljena analizom političkog djelovanja i konteksta toga djelovanja, a tek onda sustavima vjerovanja, 3) politika je povijesno situirana,

⁵ Shapiro ne šteti ni druge grane politologije: “To razlikovanje rezultiralo je rastućom tendencijom u empirijskoj političkoj teoriji prema kojoj je ona postala banalna i metodološki orijentirana – odvojena od velikih pitanja današnjice i fokusirana na ono što je metodološki lako provarljivo” (Shapiro, 2004: 194).

te stoga ne “postoje zanimljiva ‘vječna pitanja’ u političkoj filozofiji” (Geuss, 2008: 13), već samo ona koja su relevantna u danom povijesnom i institucionalnom kontekstu, 4) politika je umijeće koje zahtijeva puno veću fleksibilnost nego što je puka primjena razrađenih teorijskih modela može pružiti.

Sličnu liniju argumentacije, iako manje agresivnog tona i s većim naglaskom na prosvjetiteljskoj tradiciji mišljenja, nalazimo u knjizi nobelovca Amartye Sena *The Idea of Justice*. Sen tvrdi kako nam je prosvjetiteljstvo u nasljeđe ostavilo dva temeljna pristupa političkoj teoriji. Prvi, koji ima korijene u Hobbesu te zagovornike u velikanima političke misli Lockeu, Rousseauu i Kantu, Sen naziva *transcendentalnim institucionalizmom* (Sen, 2009: 5). Temeljno je obilježje toga pristupa potraga za idealom savršene zajednice pronalaskom idealnih institucionalnih rješenja. Nasuprot tome, cilj drugoga pristupa, koji Sen naziva *realizacijski-fokusiranom usporedbom* (*ibidem*, 7), nije potraga za idealom pravednosti ili neke druge političke vrijednosti poput slobode, jednakosti ili stabilnosti, već komparacijom postojećih političkih zajednica ponuditi teoriju pravednijeg, slobodnijeg, egalitarnijeg ili stabilnijeg društva. Predstavnici su toga pristupa Smith, Condorcet, Bentham, Wollstonecraft, Marx i Mill. Studija *The Idea of Justice* Senov je pokušaj da fokus suvremene političke filozofije, barem kada se radi o teorijama pravednosti, usmjeri više k ovome drugom pristupu. Time bi normativna politička teorija postala relevantnija i izvan zatvorenoga akademskog kruga.

Iako među spomenutim glasniciima krize postoji konsenzus o tome da su se crni oblaci nadvili nad političkom teorijom, ono oko čega se ne slažu jest odgovor na pitanje tko je za takvo stanje odgovoran. Gray upire prstom u *mainstream* liberalne političke teorije; Geuss i Sen u idealne/transcendentalne teorije te posebice u Rawlsa kao njihova najistaknutijeg predstavnika; Behnabib u politički liberalizam koji se odbija pozabaviti institucionalnom analizom, u zagovornike modela racionalnog izbora i “poststrukturalističku hermeneutiku” (Behnabib, 1995: 679); Shapiro u pretjeranu znanstvenu specijalizaciju koja je dovela do nevoljkosti teoretičara da ozbiljno uzmu u obzir empirijske spoznaje svojih kolega iz drugih poddisciplina političke znanosti; a Isaac, iako posebno ističe postmodernističku političku misao i kontekstualiste proizašle iz Kembričke škole povijesti političkih ideja, pojašnjava da njegov članak predstavlja “opću kritiku discipline koja je primjenjiva na štrausovce, volinovce, historiciste svih boja, habermasovce, hajdegerijance, analitičke liberale, kao i na genealoge” (Isaac, 1995b: 684). Neovisno o tome za kojeg se od ovih krivaca odlučili, čini se da je politička teorija uistinu suočena s krizom identiteta: rastrgana dilemom treba li biti politički relevantna disciplina koja nam ima nešto važno reći o svijetu u kojem živimo ili prihvatiti ulogu jedne od grana intelektualne povijesti čija je primarna zadaća interpretirati i reinterpetirati klasične i suvremene tekstove odabranih političkih mislilaca.

Povijest se ponavlja?

Za poznavatelje povijesti discipline ova kriza ima poznate obrise. Na prvi se pogled čini da se povijest ponavlja, neodoljivo podsjećajući na situaciju sredinom 50-ih godina prošloga stoljeća kada je, prema Peteru Laslettu, suočavanje normativne političke teorije s pozitivističkim izazovom završilo “slomom tradicije” i “smrću političke filozofije” (Laslett, 1956: vii). U svojoj knjizi *A Preface to Democratic Theory* Robert Dahl obrušio se na normativnu političku teoriju, odabравši za svoju metu Madisonov demokratski model: “teorija pučke demokracije nije empirijski sustav. Ona se sastoji samo od logičkih relacija između etičkih postulata. Ona nam ne govori ništa o stvarnome svijetu. Iz nje ne možemo predvidjeti nikakvo djelovanje” (Dahl, 1956: 51). Služeći se primjerom Madisonove političke teorije, Dahl želi ilustrirati ono što je simptomatično za cjelokupnu disciplinu koja je, kao znanstvena grana, “operativno besmislena” (*ibidem*, 57). David Easton, otac biheviorističke revolucije u političkoj znanosti, u svojoj je studiji *The Political System: An Inquiry into the State of Political Science*, objavljenoj 1953, povezoao propadanje političke teorije s tada prevladavajućim kontekstualističkim i historicističkim pristupima čitanju klasičnih tekstova. Takvi pristupi, smatra Easton, pridonose dubljem razumijevanju vremena u kojem su politički mislioci djelovali, ali su “nedvojbeno neprimjereni za obrazovanje političkih znanstvenika” (Easton, 1953: 294). Dahlovo i Eastonovo gledište prevladalo je u anglo-američkoj političkoj znanosti, a politička teorija “kako je bila prakticirana ranije, kao istraživanje kanonskih tekstova političke misli, izgnana je u nepoštovanu kategoriju ‘intelektualne povijesti’ ili bačena u kantu irelevantnosti. Postala je neželjenim i nezgrapnim obiteljskim članom odsjeka za političku znanost; bila je tolerirana, moguće zbog sentimentalnosti, ali nije uzimana ozbiljno” (Saxonhouse, 2006: 846).

Politički teoretičari nisu bili spremni prihvatiti vijesti o smrti discipline sjedeći skrštenih ruku. Leo Strauss argumentirao je kako je “nemoguće istraživati društvene fenomene, tj. važne društvene fenomene a da ne donosimo vrijednosne sudove”, te stoga “vrijednosni sudovi kojima je zabranjeno da uđu na prednji ulaz političke znanosti... ući će na stražnji”. Zbog toga zahtjevi pozitivista za “etički neutralnom” i “vrijednosno neopterećenom” društvenom znanosti, prema Straussu, “potiču ne toliko nihilizam koliko konformizam i filistarstvo” (Strauss, 1996 [1959]: 650). Prema Isaiahu Berlinu, ono što pozitivisti u političkoj znanosti ne uviđaju jest da uz empirijski i formalni pristup određenom problemu nužno postoji i filozofski pristup. Na pitanja poput određenja pravednosti, prava, slobode, demokracije ili legitimnosti autoriteta ne možemo pronaći odgovor u činjenicama ili deduktivnom zaključivanju, jer se radi o neizbježno normativnim odgovorima. Štoviše, i sama empirijski utemeljena analiza i sam formalno-logički izvod ovise o normativnom odgovoru što ga otvoreno zagovaramo ili prešutno pretpostavljamo. Pokušaji da se

politička znanost “očisti” od normativne teorije iluzorni su jer sve grane znanosti – prirodne i društvene – jednom nogom uvijek stoje na filozofskom tlu. Berlin smatra da “ideja potpuno *wertfrei* teorije (ili modela) ljudskoga djelovanja... počiva na naivnome nerazumijevanju što objektivnost i neutralnost u društvenim znanostima znače” (Berlin, 1999 [1959]: 158). Politička teorija postala bi suvišnom samo u zajednici u kojoj postoji nepoljuljani konsenzus o političkim i društvenim ciljevima – “ideološki temelj” (*ibidem*, 152) – i ostaje samo da se raspravlja na koji način, kojim metodama i kojim procedurama te ciljeve ostvariti. Radi se o zanimljivome paradoksu, kaže Berlin, da se u vrijeme kada je svijet doslovno podijeljen oko temeljnih normativnih pitanja govori o smrti discipline kojoj je glavni razlog postojanja upravo pronalaženje odgovora na takva pitanja.

Charles Taylor dokazao je valjanost Straussova i Berlinova upozorenja na iluzornost vrijednosno neutralne političke znanosti na primjeru studije *Political Man* (1960) Seymoura Martina Lipseta. Objektivnost Lipsetova središnjeg argumenta o superiornosti parlamentarne demokracije u usporedbi s radikalnom demokracijom, marksizmom ili tradicionalnim konzervativizmom počiva na “prikrivenom” shvaćanju dobre političke zajednice. Kad bi, primjerice, takvo shvaćanje sadržavalo drugačije viđenje uloge i vrijednosti političkoga nasilja, rezultati istraživanja bilo bi potpuno drugačiji, ali ne i manje “objektivni” (Taylor, 1967). Pišući desetljeće nakon Straussa, Sheldon Wolin u svom eseju “Political Theory as a Vocation” potvrđuje proroštvo svoga prethodnika o negativnim posljedicama “bihevioralne revolucije” (Wolin, 1969: 1062) za političku znanost. S obzirom na pozitivističko odbacivanje teza da “bogatstvo svijeta činjenica ovisi o bogatstvu naših teorija”, te da “svijet mora biti [normativno] dopunjen prije nego što ga možemo razumjeti i o njemu promišljati” (*ibidem*, 1073), politička se znanost našla u poziciji iz koje ne samo da ne može predvidjeti već nema ništa važno reći o postojećoj političkoj i društvenoj krizi: borbi za građanska prava i građanskom neposluhu, protestima studenata i mirovnim prosvjedima, rastućem nasilju u velikim urbanim središtima, krizi obrazovnog sustava, rastućem ekonomskom jazu između bogatih i siromašnih, uništavanju okoliša s globalnim posljedicama (*ibidem*). Pozitivistička i bihevioralna dominacija političkom znanostu, ali i drugim društvenim znanostima nije isprovocirala isključivo političke teoretičare unutar anglo-američke tradicije. Jürgen Habermas, pozivajući se na njemačku hermeneutičku tradiciju, usprotivio se toj dominaciji koja se, inspirirana uspjehom prirodnih znanosti, temeljila na promašenom i ograničenom shvaćanju onoga što konstituira valjanu znanstvenu spoznaju (Habermas, 1971). Habermas je slijedio Hans-Georga Gadamera (2004 [1960]) u ocjeni da entuzijazam društvenih znanosti za takvu krnju epistemologiju ima duboke korijene: on predstavlja odraz “modernih društava u kojima se instrumentalna i tehnološka racionalnost uvlačila i iskrivljavala forme svakodnevnog života” (Bernstein, 2002: 268).

Kriza s kojom je politička teorija danas suočena samo je na prvi pogled istovjetna krizi s kojom se suočila 50-ih i 60-ih godina prošloga stoljeća. Ovoga puta glasnici krize političke filozofije nisu pozitivisti i empiričari, već sami teoretičari. Ovoga puta optužbe ne glase da politička filozofija *nema* što reći o stvarnim političkim problemima, već da *ne želi* ništa reći o njima. Ovoga puta nije politička stvarnost – pokret za građanska prava, feministički pokret, Vijetnamski rat i kulturalna revolucija '68. – ta koja se obila o glavu kritičarima političke filozofije. Tada su kritičari morali prihvatiti da im zazivanje znanstvene objektivnosti i neutralnosti ne može pomoći u razjašnjavanju tih političkih fenomena i da svaka studija, prihvatila to ili ne, počiva na određenome normativnom modelu, baš kao što su to Habermas, Strauss, Berlin, Wolin i Taylor tvrdili. Ovoga puta kriza identiteta discipline proizašla je iz činjenice da velik broj političkih teoretičara svoju ulogu vidi ponajprije u prepričavanju, interpretiranju i komentiranju onoga što su napisali klasici političke misli ili nekoliko utjecajnih suvremenika, tj. u onome što je Benhabib nazvala “tekstualnom skolastikom” (Benhabib, 1995: 680), a ne u tome da budu znanstvenici koji žele ozbiljno ući u ring s onim što je Isaac nazvao pitanjima prvoga reda: “praktičnim političkim problemima, smještenima u vremenu i prostoru, na određenim mjestima s određenom poviješću” (Isaac, 1995: 643).

Uzroci krize

Koji su uzroci krize političke teorije? S obzirom na različit karakter današnje krize od one koja joj je prethodila prije pola stoljeća, odgovor na to pitanje ne možemo pronaći u ‘krnjoj’ epistemologiji pozitivističke političke znanosti ili u dominaciji instrumentalne racionalnosti u modernim društvima. Dosada sam, govoreći o glasnicima krize, nagovijestio neke od mogućih odgovora. U nastavku ću se, raspravljajući o tri glavna sindroma krize, detaljnije pozabaviti pitanjem njezinih uzroka.

1. Sindrom šahovskoga kluba

Taj je sindrom najbolje izražen u Shapirovoj tvrdnji da “normativni teoretičari provode previše vremena komentirajući jedni druge, kao da su oni sami primjereni predmet istraživanja” (Shapiro, 2004: 194). Velik broj političkih filozofa ponaša se kao da su pripadnici elitnoga šahovskog kluba za čije je članstvo potrebna ne samo velika analitička vještina već i poznavanje ogromnoga broja odigranih partija, ali koji ne posjeduju svijest da nikoga izvan svijeta njihova kluba previše ne zanima čime se oni bave. S obzirom na to da šahovska ploča nije model bojnoga polja, šahovski velemajestori ne mogu reći nešto korisno o tome kako treba voditi trupe u pravoj bitki. Jednako tako vrhunski interpretatori važnih tekstova političke teorije ne bi smjeli biti iznenađeni ako njihovo umijeće bude okarakterizirano kao politički irelevantno. Naravno, takva ocjena ovisit će o tome što razumijevamo pod politički

relevantnim, kao i o tome koji cilj politički teoretičari sebi zadaju u svojim istraživanjima. Unutar discipline, kao i u drugim granama političke znanosti, postoji pluralizam u shvaćanju njezine svrhe i ciljeva: stjecanje boljeg uvida u misao kanonskih mislilaca, rekonstruiranje političkog konteksta nastanka i utjecaja klasičnih tekstova, propitivanje samoga kanona oživljavanjem autora koji su nezasluženo zanemareni, analitičko propitivanje koherentnosti i implikacija različitih političkih koncepata, analiza povijesnog razvoja i promjene tih koncepata, konstrukcija normativnih rješenja konkretnih političkih problema, teorijska deskripcija političkih fenomena kao pokušaj njihova dubljeg razumijevanja, predlaganje institucionalnih reformi, racionalno razrješavanje vrijednosnih sukoba u političkoj sferi, kritika postojećih sustava moći, razotkrivanje i analiza moći u sferama koje tradicionalno nisu bile dio interesa političke znanosti, detektiranje konceptualnih shema suvremenih društava te njihovih prednosti i nedostataka, genealoška analiza temeljnih političkih kategorija kao način jasnijeg uvida u njihov razvoj i značenje, restauracija argumenata klasika političke misli i njihova primjena na suvremene izazove. Svi ti pristupi legitiman su dio političke teorije, ali jasno je da neki od njih mogu imati veću političku, a drugi pak veću intelektualnu težinu.

Glasnici krize Geuss i Shapiro smatraju da sklonost političkih teoretičara da u potpunosti zanemare pitanje mogućih političkih implikacija vlastitog istraživanja i da se zadovolje isključivo tekstualnom ili kontekstualnom analizom drugih (uglavnom odavno pokojnih) autora ima porazne posljedice na samu disciplinu. Stoga bi takvu averziju prema problemskom pristupu trebalo iskorijeniti ili barem gurnuti na margine političke teorije. Drugi pak, poput Isaaca, Sena i Kiss, pozdravljaju pluralizam ciljeva koji politički mislioci u svojim istraživanjima pokušavaju ostvariti i smatraju kako postoji prostor i za analizu i interpretaciju tekstova. Njihov je prigovor više usmjeren na odnos snaga unutar zajednice političkih teoretičara nego na dokazivanje jalovosti takvih analiza i interpretacija: disciplinom bi trebala dominirati problemski orijentirana istraživanja, a ne tekstualne interpretacije. U prilog ovome drugom taboru ide činjenica da je ponekad veoma teško sa sigurnošću utvrditi da tekstualne analize možda i mogu predstavljati intelektualnu poslasticu, ali su politički irelevantne. Primjer toga je kontekstualni pristup Kembričke škole povijesti političkih ideja kojim su dvojica njezinih najistaknutijih predstavnika Quentin Skinner (1997, 2002a, 2002b, 2008) i J. G. A. Pocock (1975) uspjela ponovno oživititi interes za tradiciju republikanizma. Izravna posljedica toga probuđenog interesa bila je knjiga *Republicanism* Philipa Pettita (1997), koja je bila jedna od polaznih točki u reformskoj politici španjolskih socijalista na čelu sa sadašnjim premijerom Joséom Luisom Zapaterom (Marti i Pettit, 2010).

Neovisno o tome, ako su gore spomenuti glasnici krize u pravu, jedan od glavnih uzroka krize leži u tome što je za velik broj političkih teoretičara presudan motiv koji ih vodi u njihovim istraživanjima polemiziranje s mrtvim ili živim autorima, ali

bez ikakvog interesa za političku dimenziju koju bi te polemike trebale imati. Time politička teorija uistinu prestaje biti temeljnom disciplinom političke znanosti i postaje grana intelektualne povijesti. To postaje pravim problemom u onome trenutku kada takvo shvaćanje uloge političke teorije postane dominantno. Dio je tog problema, kako upozorava McClure (1995), sveučilište kao institucionalni okvir znanstvenog bavljenja političkom teorijom koji ne nagrađuje, u profesionalnom smislu, političku relevantnost ili inovativnost u istoj mjeri kao sposobnost referiranja i pozivanja na klasike ili suvremene ‘velikane’ političke misli. No drugi dio problema zasigurno je paradoksalan fenomen da teoretičari čija je prva zadaća propitivanje postojećeg stanja i refleksija o njemu često nisu u stanju da se prime te zadaće kada je u pitanju njihov vlastiti rad.

2. Sindrom istrošenih paradigmi

Ako je politika umijeće mogućega, onda je zadaća političke filozofije propitivanje i proširivanje granica mogućega. Izvrsnost političkih teoretičara počiva na njihovim raspravama o ciljevima, a ne o sredstvima za postizanje tih ciljeva, ili volinovskim vokabularom – posao političke filozofije jesu vizije, a ne tehnike. No ako u suvremenim demokracijama prevladava široki konsezus o ciljevima – ustavnoj vladavini, predstavničkoj demokraciji, ljudskim i građanskim pravima, tržišnoj ekonomiji, kapitalizmu s ljudskim licem – ostaje nam samo da raspravljamo o najboljim načinima da se ti ciljevi ostvare ili da upozoravamo na licemjerje nacionalnih država i međunarodnih organizacija koje javno zagovaraju jedne vrijednosti, a iza zavjese promoviraju nešto sasvim suprotno. U svjetlu toga čini se valjanim Goodinov savjet kako “normativni teoretičari trebaju, barem na neko vrijeme, prebaciti fokus svoje pažnje sa samih vrijednosti na mehanizme njihove implementacije” (Goodin, 2007: 204). No problem je s tim Goodinovima savjetom što postoje druge grane društvenih znanosti – ekonomija, pravo, sociologija i empirijski orijentirana politička znanost – koje su kada govore o mehanizmima implementacije često uvjerljivije od načina na koji to čine politički teoretičari. U kontekstu u kojem bi rasprave o vrijednostima i ciljevima postale suvišne, a radikalna kritika postojećeg sustava nepoželjna, politička bi teorija uistinu imala veoma malo manevarskog prostora i bila bi osuđena da postane granom intelektualne povijesti ili da nudi drugorazredna *policy*-rješenja.

Primjer s početka ovoga članka to jasno ilustrira. Machiavelli zasigurno ne bi postao jednim od najvažnijih političkih teoretičara i inovatora unutar zapadne tradicije da je njegov glavni doprinos bio *Umijeće ratovanja*. De’ Medici bi bio u pravu u svojoj ocjeni kako Machiavelli zna lijepo pisati, ali ne i ostvariti ono o čemu piše da se firentinski mislilac bavio isključivo “mehanizmima implementacije”. Iako su Machiavellija zaokupljala pitanja dobrog ustroja vojske, osvajanja vlasti i njezina očuvanja, ono što mu je osiguralo mjesto u kanonu političkoga mišljenja jest re-

definiranje starih političkih kategorija na način koji je otvorio mogućnost potpuno drugačijega poimanja političkoga, a ne savjeti koje je davao vladarima i vojskovođama.

Leži li jedan od simptoma krize onda u tome što normativna misija za većinu političkih teoretičara više nema “revolucionarni”, već “reformatorski karakter” jer svoju zadaću ne shvaćaju kao radikalnu kritiku postojećeg sustava ili odbacivanja institucija liberalne demokracije, već kao osiguravanje filozofskih temelja zahtjeva za veću pravednost unutar postojećeg političko-ekonomskog sustava i institucija? Da li veliki broj teoretičara, posebice unutar anglo-američke analitičke tradicije mišljenja, neupitno prihvaća – da iskoristimo Berlinovu sintagmu – “ideološki temelj” liberalne demokracije i time sam sebe osuđuje isključivo na raspravu o instrumentima implementacije?

Tako postavljeno pitanje pogrešno je zbog toga što sugerira kako se ‘reformatorska’ politička teorija nužno svodi na problem implementacije unaprijed utvrđenih političkih ciljeva. John Rawls i Jürgen Habermas, dvojica političkih teoretičara koji su u nedavnom istraživanju provedenom među američkim političkim teoretičarima proglašeni najutjecajnijim misliocima u zadnja dva desetljeća (Moore, 2010: 268), spadaju u ‘reformatorski’ tabor s obzirom na to da se njihovi filozofski projekti ne temelje na odbacivanju prosvjetiteljske tradicije i liberalnih institucija. No njihov doprinos nije u davanju receptata za konkretnu primjenu unaprijed određenih normativnih rješenja, već u proširivanju, a time i redefiniranju postojećeg institucionalnog okvira. Dakle, problem ne počiva u “istrošenim paradigmama” (Shapiro, 2005: 2) ili u tome što mnogi od utjecajnih političkih teoretičara ne vide svoju misiju u radikalnoj kritici i odbacivanju postojećih vrijednosti, institucija i politika, već u tome što se velik broj teoretičara bavi pitanjima “mehanizama implementacije” i u potpunosti zanemaruje normativna pitanja, koja bi trebala biti područje u kojem imaju prednost pred ostalim političkim znanstvenicima. U ovome slučaju politička irelevantnost teorije, kao kod simptoma šahovskog kluba, ne proizlazi iz nezainteresiranosti za pitanja prvoga reda, već iz toga što se tim pitanjima pristupa na način koji se onima što se bave više empirijskim granama političke znanosti opravdano čini trivijalnim, površnim i neuvjerljivim. Ako politička teorija želi imati političku težinu, treba zanemariti Goodinov savjet i pokazati na koji način može biti politički relevantna, da dakle svoju temeljnu misiju nipošto ne svodi na problematiku “mehanizama implementacije”.

3. Sindrom opskurnog jezika političke teorije

U svojoj poznatoj studiji o Machiavelliju Hanna Pitkin raspravlja o “posebnom problemu komuniciranja” s kojim se politički teoretičar mora nositi: “kako bi ga razumjeli, [politički teoretičar] mora govoriti na način koji je razumljiv njegovoj

publici, unutar konceptualnoga okvira i razumijevanja svijeta što ga oni dijele. No istovremeno im ne želi prenijeti nove informacije, već želi promijeniti uvjete, konceptualni okvir unutar kojega oni takve informacije organiziraju” (Pitkin, 1984: 291). Uvid u povijest discipline sugerira da su postojala dva temeljna pristupa “posebnom problemu komuniciranja”. Prvi od njih oslanja se na već postojeći vokabular, ali redefinira neke od njegovih temeljnih kategorija i time stvara novi konceptualni okvir. Sam Machiavelli služio se tim pristupom kada je tradicionalnim pojmovima političkog diskursa renesanse poput *virtu* i *fortuna* dao novo značenje. Drugi pristup podrazumijeva uvođenje potpuno novih koncepata, čime se pokušava radikalno promijeniti vokabular političke znanosti i same politike. Bespredmetno je raspravljati o tome koji je od tih pristupa bolji s obzirom na to da o tome najčešće odlučuje dani povijesni i intelektualni kontekst te sam cilj koji politički mislilac teži ostvariti.

U kontekstu suvremene političke teorije “reformatorski” teoretičari skloniji su prvome, dok su “revolucionarni” teoretičari naklonjeniji drugome pristupu. No niti jedan od ta dva pristupa ne može biti uspješan u rješavanju “posebnog problema komuniciranja” ako padne u zamku jezične opskurnosti. Određena razina netrpeljivosti i omalovažavanja između dvaju tabora koji dominiraju disciplinom – anglo-američka analitička tradicija i kontinentalna hermeneutička/postmoderna tradicija – proizlazi upravo iz toga što zagovornici analitičkog pristupa smatraju kako postmoderni diskurs, pod krinkom originalnosti, inovacije i radikalne kritike postojećeg sustava, dopušta trivijalnost, nekonzistentnost i potpuno zanemarivanje empirijske spoznaje. Isaacov argument da smo “sada svi dobro upoznati s idejom kako jezik nije medij transparentne komunikacije, kako prikriva moć i mobilizira predrasude. No to ne daje legitimitet opskurnosti, lošem pisanju i nerazumljivosti” (Isaac, 1995a: 647) – primarno je usmjeren protiv postmodernih političkih filozofa. Pozivajući se na tezu iz eseja Georgea Orwella “Politics and the English Language” da je opskurni jezik odraz intelektualnog siromaštva, Isaac tvrdi: “ako želimo razumjeti neobičnu šutnju političke teorije, dio objašnjenja leži u načinima izražavanja koji dominiraju našom disciplinom, a koji ne potiču izravnost” (*ibidem*).

Isaac je u pravu što političke teoretičare koji svjesno pokušavaju pisati što opskurnije, kako bi se prikazali intelektualno profinjenima, smatra djelomično odgovornima za krizu discipline. No dodatni problem, koji nije vezan isključivo za postmoderne autore, leži u tome da jezik političke filozofije često zahtijeva poznavanje kompliciranoga tehničkog žargona, a praćenje argumentacije podrazumijeva dobro poznavanje autora ili filozofske tradicije na koju se autor referira. Time se publika ograničava isključivo na akademsku zajednicu, a nerijetko samo na specijaliste unutar te zajednice, točnije, isključivo na one političke teoretičare koji su upoznati s tom vrstom žargona i tom određenom tradicijom mišljenja. Teško je zamisliti da

diskurs koji je rezerviran za tako uzak krug slušatelja može imati veliku političku relevantnost.

Ilustrirat ću to na dva primjera, od kojih je prvi iz tradicije analitičke filozofije, a drugi je bliži hermeneutičkoj tradiciji. Za Johna Rawlsa primarna publika političkih filozofa u demokratskim društvima trebaju biti sami građani, a uloga političke teorije nije utvrđivanje “fundamentalnih istina”, već “proučavanje i promišljanje... temeljnih političkih ideja kao pomoći u razjašnjavanju naših odluka vezanih uz institucije i politike demokratskoga režima” (Rawls, 2007: 1). No građani koji nisu upoznati s Rawlsovim opusom i tehničkim žargonom kojim se služi (primarna dobra, pravednost kao pravičnost, načelo različitosti, razložne doktrine, obuhvatne doktrine, politički liberalizam, veo neznanja, preklapajući konsenzus, reflektivni ekvilibrij, javni razum itd.) veoma će teško moći pratiti njegovu liniju argumentacije. Rawlsovo shvaćanje političke teorije jest antielitističko, ali jasan uvid u njegov doprinos razvoju discipline i liberalno-demokratskih institucija ima samo manja skupina elitnih specijalista. Drugi je primjer onaj Jamesa Tullyja i njegova projekta “javne filozofije čija je zadaća baviti se javnim pitanjima” na način da uđe u dijalog s “građanima koji su uključeni u borbu protiv različitih oblika nepravde i ugnjetavanja” (Tully, 2008: 3). Njegova je ciljana publika manja od Rawlsove jer se on ne obraća svim građanima, već primarno građanima-aktivistima. No prvi tekstovi kojima Tully otvara svoju zbirku eseja *Public Philosophy in a New Key* bave se važnošću filozofije Ludwiga Wittgensteina i Michela Foucaulta za razvoj političke teorije. Smisljeno čitanje tih eseja zahtijeva dobro poznavanje ne samo radova tih autora već i radova Charlesa Taylora i Jürgena Habermasa, na koje se Tully u tim esejima uvelike poziva (*ibidem*). Teško je pretpostaviti da obični građani, čak i ako se radi o aktivistima, koji nemaju formalno obrazovanje iz političke filozofije, i to na prilično visokoj razini, mogu kroz ove eseje ući u dijalog s Tullyjem.

Zaključak

Pluralizam u shvaćanju ciljeva, metoda i različitih tradicija mišljenja unutar političke teorije može samo obogatiti disciplinu, a ne biti uzrokom njezine krize. No u trenutku kada se većina političkih teoretičara prestane zamarati stvarnim političkim problemima i počne baviti isključivo jedni drugima, disciplina upada u krizu. To, naravno, ne znači da politička teorija treba odbaciti ono što je Sheldon Wolin nazvao “pozivom epskog teoretičara”: uvođenje nove paradigme radikalnim redefini-ranjem starih koncepata ili potpuno novih normativnih standarda. ‘Epska’ politička teorija oduvijek je bila maratonska disciplina u kojoj su se važnost i utjecaj pojedinih mislilaca ili škola mišljenja mjerili na druge staze. Primjerice, jedna od važnijih uloga političke filozofije klasične Atene bila je obrazovanje i osposobljavanje budućih građana i vlastodržaca, ali ako pogledamo uspjeh (ili, bolje rečeno, ne-

uspjeh) Sokrata s Kritijom i Alkibijadom, Platona s mlađim Dionizijem ili Aristotela s Aleksandrom, rezultati “svetoga trojstva” atenske filozofije su porazni. Njihov doprinos, opravdano, treba ocijeniti ne na temelju onoga što su ostvarili na kratke, već na duge staze. No njihovi teorijski projekti, baš kao i projekti drugih ‘epskih’ teoretičara koje Wolin spominje, bili su način da se odgovori na konkretnu političku krizu. “Epske teorije”, pojašnjava Wolin, “nisu rezultat krize u tehnikama istraživanja, nego krize u stvarnome svijetu” (Wolin, 1969: 1080).

Danas se od društvenih znanosti – pa tako i od političke teorije – zahtijeva da imaju izravnu mogućnost primjene u političkoj, društvenoj ili ekonomskoj sferi, te je neizbježno da se svima koji očekuju utrku na 100 metara čini da su maratonci, kaskajući za svima ostalima, spori. Politički teoretičari koji vide svoju misiju kao ‘epsku’ suočeni su s izazovom da njihove knjige, politički gledano, postaju beskorisne ako ne mogu odmah biti prevedene u jasne recepte za javne politike. U takvim okolnostima njihova će misija biti ocijenjena na jednak način na koji je Giovanni de’ Medici ocijenio Machiavellija. Napravili bismo istu pogrešku kao i de’ Medici kada bismo “epske” političke teoretičare zbog njihova maratonskog karaktera proglasili politički irelevantnima.

Istovremeno, bilo bi pogrešno zahtijevati da sva politička teorija treba biti usmjerena k “epskome” pozivu. Jasno je da uspješnih “epskih” političkih teoretičara ne može biti mnogo. Većina će političkih teoretičara ipak raditi unutar postojećih paradigmi, a ne na njihovu odbacivanju ili radikalnom redefiniranju. Wolin se, kako bi pojasnio koncept “epske” političke teorije, poziva na Kuhnovo razlikovanje između “normalne” i “izvanredne” znanosti i time sugerira kako je realno očekivati da će se većina teoretičara, kao i u Kuhnovoj shemi, baviti “normalnom” znanostju. No i takva “normalna” politička teorija ne bi trebala biti svedena samo na rasprave o “mehanizmima implementacije” općeprihvaćenih vrijednosti unutar dane paradigme ili biti isključivo zaokupljena interpretacijama “epskih” političkih mislilaca. Izlazak iz krize moguć je samo pod pretpostavkom da većina političkih teoretičara, pripadali oni “epskome” ili “normalnome” taboru, prihvati ambiciju da bude i politički relevantna.

LITERATURA

- Benhabib, Seyla, 1995: The Strange Silence of Political Theory: Response, *Political Theory* (23) 4: 674-681.
- Berlin, Isaiah, 1999. [1959]: Does Political Theory Still Exist?, u: Henry Hardy (ur.), *Concepts and Categories*, Pimlico, London.

- Bernstein, Richard J., 2002: The Constellation of Hermeneutics, Critical Theory and Deconstruction, u: Robert J. Dostal, *The Cambridge Companion to Gadamer*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Dahl, Robert, 1956: *A Preface to Democratic Theory*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Easton, David, 1953: *The Political System: An Inquiry into the State of Political Science*, Alfred A. Knopf, New York.
- Gadamer, Hans-Georg, 2004. [1960]: *Truth and Method*, Continuum, London – New York.
- Gray, John, 1995: *Enlightenment's Wake*, Routledge, London – New York.
- Geuss, Raymond, 2008: *Philosophy and Real Politics*, Princeton University Press, New Jersey.
- Goodin, Robert E., 2007: Political Science, u: Robert E. Goodin, Philip Pettit i Thomas W. Pogge, *A Companion to Contemporary Political Philosophy (2nd Edition)*, Blackwell Publishing, Malden – Oxford – Victoria.
- Green, Donald/Shapiro, Ian, 1996: *Pathologies of Rational Choice Theory: A Critique of Applications in Political Science*, Yale University Press, New Haven – London.
- Habermas, Jürgen, 1971: *Knowledge and Human Interest*, Beacon Press, Boston.
- Isaac, Jeffrey C., 1995a: The Strange Silence of Political Theory, *Political Theory* (23) 4: 636-652.
- Isaac, Jeffrey C., 1995b: Rejoinder by Isaac, *Political Theory* (23) 4: 681-688.
- King, Ross, 2007: *Machiavelli, Philosopher of Power*, HarperCollins Publishers, London.
- Kiss, Elisabeth, 1995: The Strange Silence of Political Theory: Response, *Political Theory* (23) 4: 664-669.
- Laslett, Peter, 1956: *Philosophy, Politics and Society*, Basil Blackwell, Oxford.
- Lipset, Seymour Martin, 1960: *Political Man: The Social Basis of Politics*, Doubleday & Company, New York.
- Marti, Jose Luis/Pettit, Philip, 2010: *A Political Philosophy in Public Life: Civic Republicanism in Zapatero's Spain*, Princeton University Press, New Jersey.
- McClure, Kirstie M., 1995: The Strange Silence of Political Theory: Response, *Political Theory* (23) 4: 657-663.
- Moore, Matthew J., 2010: Political Theory Today: Results of a National Survey, *PS: Political Science & Politics* (43) 2: 265-272.
- Pettit, Philip, 1997: *Republicanism: A Theory of Freedom and Government*, Oxford University Press, Oxford.
- Pitkin, Hanna Fenichel, 1984: *Fortune is a Woman: gender and politics in the thought of Niccolo Machiavelli*, The University of Chicago Press, Chicago.

- Pocock, John G. A., 1975: *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*, Princeton University Press, New Jersey.
- Rawls, John, 2007: *Lectures on the History of Political Philosophy*, Harvard University Press, Cambridge.
- Saxonhouse, Arlene W., 2006: Exile and Re-entry: Political Theory Yesterday and Tomorrow, u: John S. Dryzek, Bonnie Honig i Anne Phillips, *The Oxford Handbook of Political Theory*, Oxford University Press, Oxford.
- Sen, Amartya, 2009: *The Idea of Justice*, Penguin Books, London.
- Shapiro, Ian, 2004: Problem, methods and theories: What's Wrong with Political Science and What to do About it, u: Stephen K. White i J. Donald Moon (ur.), *What is Political Theory?*, SAGE Publications, London – Thousand Oaks – New Delhi.
- Shapiro, Ian, 2005: *The Flight from Reality in Human Sciences*, Princeton University Press, New Jersey.
- Skinner, Quentin, 1997: *Liberty before Liberalism*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Skinner, Quentin, 2002a: *Visions of Politics: Volume 2*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Skinner, Quentin, 2002b: *Visions of Politics: Volume 3*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Skinner, Quentin, 2008: *Hobbes and Republican Liberty*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Strauss, Leo, 1996. [1959]: What is Political Philosophy?, u: Mitchell Cohen i Nicole Fermon (ur.), *Princeton Readings in Political Thought*, Princeton University Press, New Jersey.
- Taylor, Charles, 1967: Neutrality in political science, u: Peter Laslett i Walter G. Runciman, *Philosophy, Politics and Society*, Basil Blackwell, Oxford.
- Tully, James, 2008: *Public Philosophy in a New Key, Vol. 1: Democracy and Civic Freedom*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Walzer, Michael, 2007. [1981]: Philosophy and Democracy, u: David Miller (ur.), *Thinking Politically: Essays in Political Theory*, Yale University Press, New Haven – London.
- Wolin, Sheldon, Political Theory as a Vocation, *The American Political Science Review* (63) 4: 1062-1082.

Enes Kulenović

IDENTITY CRISIS OF POLITICAL THEORY

Summary

Contemporary political theory is facing an identity crisis. Understood solely as a branch of intellectual history with a primary task of commenting on, interpreting and reinterpreting classical and contemporary texts of selected 'greats', political theory ceases to be a politically relevant branch of political science. The article presents the way in which this crisis was recognized, discusses its main causes and tries to offer a suggestion regarding the way in which this crisis could be overcome.

Keywords: political theory, political philosophy, intellectual history, methodological pluralism

Kontakt: **Enes Kulenović**, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, 10000 Zagreb. E-mail: ekulenovic@email.htnet.hr